

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1978.1.04>

L. RANNUT

EESTI KEELE MÖÖNDLAUSEST

1. Mõõndlause ehk mõõndusmääruslause (kontsessiivadverbiaal-lause) on neid kõrvallauseid, mis koos pealausega väljendavad põhjuse-tagajärje suhet. See suhe võib põimlause avalduda mitmel viisil: 1) kõrvallause väljendab tagajärge, pealause põhjust (otstarbelausega põimlause: *Ujulas soojendati vett, et lapsed saaksid ujuma minna*; tagajärgelausega põimlause: *Ujulas soojendati vett, nii et ruum täitus auruga*);¹ 2) kõrvallause väljendab tingimust, pealause tagajärge (tingimuslausega põimlause: *Kui vesi on soe, siis läheme ujuma*);² 3) kõrvallause väljendab põhjust, pealause tagajärge (põhjuslausega põimlause: *Et vesi oli soe, siis läksime ujuma*); 4) kõrvallause väljendab põhjust, pealause põhjusest tulenevale tagajärjele vastupidist tagajärge (mõõndlausega põimlause: *Kuigi vesi oli soe, ei läinud me ujuma*). Käesolevas artiklis peatutaksegi pikemalt viimasena mainitud põimlauseliigil. Seejuures käsitletakse osalause võimalikke struktuuri-elemente, nii sisulist kui ka vormilist seostumisviisi, kõrvallause asendit pealause suhtes ja mõõndlause piirimaid.

2. Mõõndlause on niisugune määruslause, mis näitab, millest hoolimata pealause märgitu toimub. Mõõndlause vastab nagu mõõndusmääruski küsimustele *millest hoolimata? millele vaatamata?* Näit. *Ehkki mõlemale kunstnikule sai osaks edu Pariisis, Berliinis ja Viinis (millest hoolimata?), ei ole nad ometi suutnud end jäädvustada üldistesse kunstiajaloo käsitlustesse. Tallinn oskab endale külla meelitada arvukalt turiste, vaatamata sellele et tallinlane ise katsub ennast müüride vahelt saartele ja sisemaa sinetavate laante rüppe toimetada (millele vaatamata?)*.

3. Mõõndlausega põimlause väljendatakse põhjuse-tagajärje suhet, mis ei realiseeru. Näit. *Kuigi lehm andis palju piima, ei peetud teda edasi*. Põhjus on küll olemas, seda väljendab kõrvallause (*lehm andis palju piima*), kuid pealausest ei ilmne sellest põhjusest tulenev tagajärg (*teda peeti edasi*), vaid tagajärje puudumine (*teda ei peetud edasi*). Et mõõndlause pealause väljendatakse vastupidist sellele, mida võiks oodata kõrvallause põhjal, on vastava põimlause üks funktsioone rõhutada vastandamist. Sellest olenevalt võib vastavates osalausestes esineda sageli vastandavaid, rõhutavaid ja kinnitavaid leksikaalseid elemente. Vaadeldgem neid lähemalt.

3.1. Pealause võivad olla järgmised asjaomased elemendid.

¹ Vt. L. Rannut, Tagajärge väljendavate kõrvallausestega põimlausestest. — Emakeele Seltsi Aastaraamat (=ESA) 19—20, 1973—1974. Tallinn, 1975, lk. 51—60.

² Vt. L. Rannut, Konditsionaallausest ja selle piirimaadest. — Centum (Emakeele Seltsi Toimetised nr. 9). Tallinn, 1974, lk. 258—266.

3.1.1. Asseveratiivsed adverbilised sidesõnad *ikkagi, ka, ometi, siiski* jms. Näit. *Mu seljakott oli ikkagi liiga raske, ehkki olin seda viimase võimaluseni kergendanud. Kuigi sa kunagi tema abi ei peaks tarvitama, ometi on hea teada selle võimalikkust.*

3.1.2. Adversatiivsed sidesõnad *aga, ent, kuid* jt. Näit. *Ja kuidas hiljem ka oleks palutud, aga Jaanil polnud enam endist tuju rääkimiseks. Kuid pojale ei meeldi enam see halemeelne heietamine, kuigi ta katsub kõigiti aru saada taadi meeolust.*

3.1.3. Rõhutavad ning kinnitavad, sageli *gi-, ki-*liitelised mäarsõnad *iialgi, kuidagi, kunagi, sugugi, alati, kõikjal* jms. Näit. *Ma ei harju süstimisega iialgi, kuigi hakkasin end selles suhtes karastama. Mitte kunagi polnud seal künkal ühtki last, kuigi kungas oli kõigiti sobiv mängupaik.*

3.1.4. Rõhutavad ning kinnitavad määrusena esinevad ühendid *ikka ja jälle, ikka ja uuesti, igal pool, igal juhul* jms. Näit. *Ükskõik kuhu Muri ka pugunud oli, igal juhul pidi ta kuulma mu kojujõudmist. Ent kuidas nad seda neile nii mitmeti arusaamatult ning ebameeldivat sündmust ei tahtnudki unustada, tulid nad ikka ja jälle selle juurde tagasi.*

3.1.5. Muidugi ei tarvitse mõõndlause pealauses alati olla rõhutavaid, kinnitavaid ning vastandavaid elemente. Näit. *Uks jäi suletuks, ehkki vanaproua oli kindlasti toas. Ta töötas seal režissööri assistendina, kuigi tal polnud mingit eriharidust.*

3.2. Kõrvallauses võib vastavalt kõnesolevale funktsioonile esineda järgmisi kinnitavaid, rõhutavaid või vastandavaid leksikaalseid elemente.

3.2.1. Adverbiline kinnitav konjunktsioon *ka*, mis

a) esineb siduva asesõnaga algavas mõõndluses kas vahetult siduva sõna järel (*mis ka, missugune ka, milline ka, mäherdune ka* jms.) või on mainitud asesõnadest teiste sõnadega eraldatud (*mida... ka, milline... ka, mäherduseta... ka, missugusega... ka* jms.). Näit. *Missugune ka ei tuleks lõplik lahendus, praegu igatahes peame võitlema kuna tarvitamisega liialdamise vastu kausatiivses tähenduses. Mida Andres ka ei püüaks põuaõnnetusest teadusele välja pigistada, jääb meel ometi nii rusutuks ning kurvaks. Ja mis saunik ka mõttes ja kuidas ka kavatsetes, ikka ei paistnud kuskilt paremat;*

b) esineb siduva mäarsõnaga algavas mõõndluses kas vahetult mäarsõna järel (*kuidas ka, kuis ka, mismoodi ka, kunas ka, millal ka, kuhu ka, kus ka, kust ka, mispärast ka* jms.) või on nendest mäarsõnadest muude sõnadega eraldatud (*kuidas ... ka, kuis ... ka, mismoodi ... ka, kunas ... ka, millal ... ka, kuhu ... ka, kus ... ka, kust ... ka, mispärast ... ka* jms.). Näit. *Kunas ka peremees puid istutas, kasvama ei läinud neist ometi ükski. Kuhu ka peretütart kutsuti, kodust ei suutnud teda siiski ükski vägi välja meelitada. Kuhu ta ka sõidaks, keegi ei võta teda enam nii rõõmsal meelel vastu kui ta vanemad;*

c) on ühendsidesõna komponent kõrvallause algul (*ehkki ka, kui ka, kuigi ka* jms.). Näit. *Sellest tekkis idüll paljude närviliselt rahutute lõuendite hulgas, ehkki ka selles puudus rahu. Kui ka ehitada ei lubata, jäävad puud ometi kasvama ja hakkavad vilja kandma;*

d) on rühmsidesõna või selle laadis esineva sidesõna koostisosa (*kui ... ka, kuigi ... ka, nii ... kui ... ka, kui palju ... ka* jms.). Näit. *Kui rõhkesti ka õpinguisse sisseelamine aega nõudis, ometi jäi seda oma tarbeks veel küllalt üle. Nii võõras kui ta siin ka oli, ometi arvas ta loetu ja kuuldu põhjal linna üldjoontes tundvat.*

3.2.2. *ka*-sõna tähendusliku ekvivalendina *gi-, ki-*partikkel kas sidesõnale järgnevas sõnas (*kui ongi, ehk tuligi, nii halb kui see oligi* jms.),

siduvale asesõnale järgnevas sõnas (*mis teebki, millist tahetigi, missugusega oligi* jms.) või siduva määrsõna järel olevas sõnas (*kuidas käibki, kui kaua oligi, kui palju tuligi* jms.). Näit. *Ehk see üldiselt ongi nii, kuid elu pakub siiski ka otse vastupidiseid näiteid. Nii sapiselt kui Peeter oligi laetud labasuste vastu, ei tulnud ta kunagi toime lõikava ütlemisega parajal ajal. Missugune lelu talle ostetigi, ometi polnud ta mitte kunagi rahul.*

3.2.3. Rõhutav ning kinnitav sõna *ükskõik*, mis paikneb mõndlause algul siduva ase- või määrsõna ees (*ükskõik mis, ükskõik missugune, ükskõik milline, ükskõik kuidas, ükskõik kui kaua, ükskõik millal, ükskõik kunas, ükskõik kuhu, ükskõik kus, ükskõik kust, ükskõik mispärast* jms.). Näit. *Ükskõik missugusele uulitsale ta kinnisilmi viidud oli, ikka oskas ta koju tagasi tulla. Ükskõik millega asi ka algab, ikka lõpeb ta rahatrahviga või mõne muu sekeldusega. Ükskõik kus silm siinsel kaunil maastikul ka peatuks, ometi tunnen igatsust oma kodunurmede järele.*

3.2.4. Asseveratiivset tähendust väljendav küll kas ühendsidesõna koostisosana (*ehk küll, olgu küll et* jms.) või rühmsidesõna komponendina (*ehk ... küll, ehkki ... küll* jms.). Näit. *Ehk küll raskesti saavutatud võidust oli suur rõõm, ometi valas ta langenute pärast kibedaid pisaraid. Tollal oli Juss ometi veel kleenuke poiss olnud, olgu küll et nüüd peab rätsep ta ümbermõõdu võtmiseks kenakese tiiru tegema.*

4. Mõndlause võib kuuluda kas pealause kui terviku juurde või seostuda pealausega korrelatiivselt.

4.1. Enamasti kuulub mõndlause pealause kui terviku juurde. Näit. *Olgugi et ma polnud kohanud oma pinginaabrit kooli lõpetamisest saadik, tundsin ta siiski otsekohe ära. Ometi püüdsin oma töö korralikult teha, kuigi halb tervis seda igati takistas.*

4.2. Mõndlause võib kuuluda pealauses esineva mõndusmäärsõna (*sellegipoollest, sellegipärast*) juurde seda konkretiseerides ning selgitades ja moodustada koos sellega ühtse semantilis-süntaktilise kompleksi. Sel juhul on mõndusmäärsõna, olles lauses harilikult rõhutatud, kõrvallause korrelaadiks. Kõrvallause korrelaadil on oluline osa põimlause osalause ühendamisel mõtteliselt seotud tervikuks. Korrelaadi kaudu kantakse mõndlause sisu pealausesse. Näit. *Ongu randa tema valgete liivaluidetega sa sellegipoollest ei tunne, et tunned nii palju neid teisi randu. Aga sellegipärast, et seal päike rohkem kui kuu aega järjesti paistab, on ilmad väga külmad.*

5. Vormiliselt seostub mõndlause oma pealausega alistavate sidesõnade või siduvate ase- ja määrsõnade kaudu. Kõrvallauset alustavate sidesõnade poolest on mõndlause üks omanäolisemaid. On palju sidesõnu, mis kuuluvad ainuüksi selle kõrvallause algusse. Nii alustavad mõndlause kontsessiivkonjunktsioonidest lihtsidesõnad *ehkki, kuigi, olgugi*, ühendsidesõnadest *olgugi et, olgu küll et, sellest hoolimata et, hoolimata sellest et, sellele (~ selle peale) vaatamata et, vaatamata sellele et, vaatamata et* ja *ehk küll*. Viimane esineb sageli ka rühmsidesõna laadis, nii et sidesõna komponentide vahel paikneb mõni muu sõna. Peale kontsessiivkonjunktsioonide võivad mõndlausest alustada teisedki sidesõnad, nagu üldalistav konjunktsioon *kui*, ruumilist kvantumit märkivad lihtsidesõnad *niipalju kui* ja *nõndapalju kui* ning ajalist kvantumit (kestust) tähistav lihtsidesõna *nii kaua kui*, mis koos kinnitavate leksiikaalsete elementidega (*ka, -gi, -ki*) annavad lausele mõnva tähenduse. Teistest kõrvallausetest erineb mõndlause struktuurilt ka siis, kui ta seostub pealausega siduvate ase- ja määrsõnade abil. Neil puhkudel järgneb siduvale sõnale harilikult kas vahetult või pärast muid sõnu mingi kinnitav leksikaalne element.

5.1. Mõõndlause algab järgmiste s i d e s õ n a d e g a.

5.1.1. *kuigi* on tüüpilisemaid sidesõnu mõõndlause algul. Näit. *Kuigi ma juba nädal aega maal viibisin, ei suutnud ma ikka veel puhkusega harjuda. Ta elab ikka veel, kuigi esindab kõigiti möödunud sajandit.*

5.1.2. *ehkki* on analoogiline sidesõnaga *kuigi*. Näit. *Ehkki ta oli noor, käis ta küürus ja aeglaselt. Oma seemine distsipliin on vajalik nii tarbekeeles kui ilukirjanduses, ehkki see viimases on palju tõenäolisem.*

5.1.3. *ehk kuigi* on harvemini kohatav sidesõna mõõndlause algul. Näit. *Ehk kuigi nad ise ei tahakski, tuleks neil ometi lahkuda. Kohtusime Pariisis, ehk kuigi olime põlised maamehed.*

5.1.4. *olgugi et*. Näit. *Olgugi et seda nõrka valgust pehmendas udu, näis ta sööbivat igasse närvikiudu. Mis oli temal võõraste tüdrukutega asja, olgugi et neil olid valged pead ja punased põlled.*

5.1.5. *olgu küll et*. Näit. *Peeter oli Antsust ometi tähtsam, olgu küll et Antsul lakksaapad ja lips olid. Tollal oli Enn lihtne õpipoois, olgu küll et nüüd direktorina rind aurahasid täis on.*

5.1.6. *ehk küll* on mõõndlausest alustav ühendsidesõna, mis vahel esineb rühmsidesõna laadis. Sel puhul paikneb sidesõna komponentide vahel alusena või määrusena (viimasel juhul siiski lause loogilise alusena) esinev ase- või nimisõna kas koos laienditega või ilma (*ehk ma küll, ehk ta siis küll, ehk see küll, ehk sul küll, ehk poiss küll, ehk see nende elu küll, ehk meie majal küll jms.*). Näit. *Seal oli nalja ülearu, ehk küll tema naljal kunagi sära ja vaimukust polnud. Ehk ta küll palju reisis, ei saanud ta rännulust iialgi otsa. Ta oli ometi lahke ning naerusuune, ehk see nende elu tookord küll just kiita polnud.*

5.1.7. *ehk alustab* harva esinevat mõõndlausest, milles sisaldub tavaliselt sõna *ka* või mõni *gi- ~ ki-*liitega sõnavorm (*ehk on ka, ehk tahtaksegi, ehk ... tuldigi, ehk ongi ... arvatud, ehk ollaksegi jms.*). Näit. *Ehk on selle pika aja vältel arusaamatusi ka olnud, ometi praegu elatakse seal lausa liigutavas üksimeeles. Ehk sellest on räägitudki, pole siiski ükski meist seda tõsiselt võtnud.*

5.1.8. *küll alustab* pealausele eelnevat mõõndlausest. Näit. *Küll otsiti kõik metsad ja rabad läbi, teda ei leitud. küll-lauseid kohtab harva.*

5.1.9. *kui alustab* suhteliselt harva esinevat mõõndlausest, milles sisaldub harilikult mõni rõhutav sõna või liide (*kui olekski, kui ... olid tahtnudki, kui väga ka kurvastasid, kui ... isegi jms.*). Näit. *Kui väga Helle oma tundeid varjata püüdis, ometi oli tema suur armastus direktori vastu kõigile näha. Kui nad tuleksid ka õhtupäikese helgil, ometi oleks temal vaevalt lootust neid näha.*

5.1.10. *kui ka* kui ühendsidesõna kasutatakse nii ees- kui järelasendis mõõndlause algul. Mõnikord esineb see ka rühmsidesõna laadis. Näit. *Kui ka töö eest raha ei maksta, kuluvad tööga omandatud oskused ometi marjaks ära. Ma ei võtnud kaasa ainsatki õit, kui kauneid roose mulle ka oli pakutud.*

5.1.11. *nii ... kui* rühmsidesõnana esineb mõõndlausest harilikult koos mingi rõhutava leksikaalse elemendiga (*nii väga kui ta tahtiski, nii suur kui see oligi jms.*). Näit. *Agaga nii mitmepalgeline kui poiste tusk oligi, tuli sellele kiire lõpp. Jaan kuulas manitsused ometi vaikides ära, nii vastumeelsed kui need talle ka olid.*

5.1.12. *niipalju kui* ja *nõndapalju kui* näitavad mõõndlause algul kvantumit, millest hoolimata pealausest väljendatu toimub. Näit. *Oie ei väsinud ometi, niipalju kui ta tantsiski. Nõndapalju kui tööd kontrolliti, jäi Juhan ikka parimaks oma rühmas.*

5.1.13. *nii kaua kui* näitab ajalist kestust, millele vaatamata pealauses väljendatu toimub. Näit. *Küllli sai hindeks siiski ainult rahuldava, nii kaua kui ta eelmisel õhtul oligi õppinud. Nii kaua kui Juss ka puhkas, jäi ta siiski unimütsiks.*

5.1.14. *vaatamata sellele et* ~ *sellele vaatamata et* ~ *selle peale vaatamata et* ~ *vaatamata et* ja *sellest hoolimata et* ~ *hoolimata sellest et* ~ *hoolimata et* on kirjakeeles sageli kohatavad sidesõnad reaalse mõõndlause (vt. 7.1.) algul. Vaatlusaluste kõrvallauseste öeldisverb ei ole kunagi konditsionaalis. Näit. *Vaatamata sellele et päikese intensiivsus on Kesk-Aasias suurem koguni troopikarajoonidest, talusime kuumust hästi. Püüdsin kõrvale põigelda, sellest hoolimata et see küsimus mind kohe huvitama hakkas.*

5.1.15. *et* alustab ees-, järel- või vahelasendis mõõndlauset, mis kuulub pealauses esineva mõõndusmäärsõna (*sellegipoolest, sellegipärast*) juurde ja moodustab koos sellega ühtse semantilis-süntaktilise terviku. Näit. *Sellegipoolest ma sind pulma ei kutsu, et mu kannapeale astusid. Sellegipärast, et talle pakuti võimalust sõita puhkusele, otsustas ta jääda edasi tööle.*

5.2. Siduvate asesõnadega *kes, mis, missugune, milline* jt. algab mõõndlause, milles esineb mingi kinnitav leksikaalne element. Näit. *Ükski võõrustatuist ei leidnud pererahva jaoks tänusõnu, keda neil ka iganes võõrustatud oli. Mis ta ka kavatses ja plaanitses, ikkagi ei võtnud ta midagi ette karjapoisi elu kergendamiseks. Ta polnud kunagi rahul, missuguses ametis ta ka töötas. Milline film kinos juhtuski olema, ometi eelistas ta filmi vaatamisele raamatute lugemist.*

5.3. Siduva määrsõnaga algavas mõõndlauses sisaldub analoogiliselt asesõnaga algavale mõõndlausele kinnitavaid leksikaalseid elemente. Määrsõnadest esinevad asjaomasel funktsioonis sagedamini *kuidas, kuis, mismoodi, kunas, millal, kuhu, kus, kust, kui kaua, kui palju*. Näit. *Nüüd pidi Eedi ometi vastama, kuidas ta poleks tahtnudki vaikida. Mismoodi neid asju ka seletati, ikka jäi loole nagu kahtlane vari külge. Kuhu ma ka ei vaadanud, siiski ei näinud kuskil suitsu. Kui palju keskaja targad ka maagilisi vormeleid koostasid, ometi ei tõusnud nende mõjul ükski vaip õhku. Asitõend jäi ometi leidmata, kui kaua ka otsiti.*

6. Mõõndlause võib pealausele nii eelneda kui ka järgneda. Erandeiks on 1) sidesõnaga *küll* algav mõõndlause, mis saab pealausele ainult eelneda (vt. 5.1.8.), ja 2) sidesõnaga *et* algav mõõndlause, mis kuulub pealauses esineva korrelaadi juurde ja võib olla nii pealause ees, järel kui ka keskel (vt. 5.1.15.).

7. Mõõndlauses väljendatakse põhjust, millest hoolimata pealauses väljendatu toimub. See põhjus võib olla kas reaalne või oletatav. Sellele vastavalt jagunevad mõõndlused analoogiliselt tingimuslausetega reaalseteks ja hüpoteetilisteks.

7.1. Reaalses mõõndlauses väljendatakse põhjust, mis eksisteeris minevikus või eksisteerib kas praegu või edaspidi. Reaalse mõõndlause predikaatverb on kas kindlas kõneviisis või *da*-infinitiivis. Indikatiivis esinev öeldisverb on enamasti olevikus või lihtminevikus, harvemini täis- ja enneminevikus. Pealause predikaatverb on harilikult kõrvallause öeldisega samas vormis. Näit. olevikus: *Akna taga sajab lund, ehkki on juba kevad*; lihtminevikus: *Kuigi teda laval väga tihti kasutati, käis ta veel ise näitejuhtidelt osi küsimas*; täisminevikus: *Jüri on onu raamatud ikkagi kõik läbi lugenud, ehkki tal selleks aega ei ole kunagi olnud*; enneminevikus: *Kooli oli ta kevadel siiski edukalt lõpetanud, kuigi oli samal ajal ränkkrasket tööd teinud ja oma suurt peret toitnud. Vahel*

võivad asjaomastes osalausestes olla siiski ka kindla kõneviisi erinevad ajad. Näiteks võib mõõndlause öeldisverbile olevikus vastata pealause predikaatverb lihtminevikus: *Ehk ta küll peab ennast üldiselt asjatundjaks, jäi ta suu tookord ometi lukku.* Kui mõõndlause on lihtminevik, võib pealause olla olevik, näit. *Mõnikord toob lihtne lapsepõlvelauluke tagasi õnneliku, kauge päeva, kuigi selles olid pisaradki rõõmuhõisete kõrval.* Mõõndlause predikaatverbile täis- või enneminevikus võib aga pealause vastata öeldisverb olevikus või lihtminevikus, näit. *Kojanaine ei lubanud aias mängida, kuigi seal on lillenäitusest säilinud üksnes paar silti. Niimoodi ta viimaks tudengile ütlebki, ehk ta küll võib-olla tund aega tagasi otse vastupidist oli rääkinud.* Vahel võib mõõndlause öeldisverbile indikatiivis vastata pealause öeldisverb käskivas kõneviisis või *da*-infinitiivis. Näit. *Ja laula rõõmsaid laule, ehk küll ei sunnita! Kas siiski mitte ise käed külge panna, kuigi see otseselt meisse ju ei puutu?*

Kui reaalse mõõndlause öeldisverb on *da*-infinitiivis, on vastava pealause öeldisverb kas kindlas või tingivas kõneviisis. Näit. *Ehkki teha ainult viisakusviisi, nõuab see siiski vähemalt enda kokkuvõtmist. Kui suuri lubadusi ka anda, ikkagi ei nõustuks ta vanakesele hooldajaks hakkamisega.*

7.2. Hüpoteeetilised mõõndlused ei väljenda reaalselt põhjust. Põhjus on üksnes oletatav ning kujutletav. Ta võib olla võimalik, ent ka ebareaalne. Hüpoteeetilise mõõndlause öeldisverb on konditsionaalis. Erinevalt aga hüpoteeetilise tingimuslausega põimlausest, kus kõrvallause tingivas kõneviisis olevale predikaatverbile vastab pealause alati öeldisverb konditsionaalis (*Kui mul aega oleks, ma tuleksin sulle külla*), võib hüpoteeetilise mõõndlausega põimlause pealause predikaatverb olla ka kindlas ja käskivas kõneviisis. Näit. *Kuigi sa muutuksid kärnkonnaks või kahe küüruga kaameliks, ometi ei hülgaks ma sind. Ta ei nõustunud ekskursionile tulema, kui kauneid elamusi see talle ka oleks andnud. Tõe eest võitle alati, kui ebavõrdne see võitlus ka oleks!*

8. Mõõndlausega põimlausel on ühisjooni nende põimlausestega, mille kõrvallauseks on vastandus-, tingimus-, põhjus- või sihitismääruslause.

8.1. Et mõõndlausega põimlause üks funktsioone on rõhutada vastandustähendust (vt. 3.), sarnaneb see põimlausega, mille kõrvallauseks on vastandusmääruslause.

8.2. Tingimuslausega sarnaneb mõõndlause selle tõttu, et nii ühes kui teises on tegemist reaalsete ja hüpoteeetiliste tingimuste või põhjustega (vt. 7.).

8.3. Põhjuslausega ühendab mõõndlause seik, et nii üks kui teine väljendab põhjust. Toogem näitena mõõndlause põimlause *Kuigi laps oli seitsmeaastane, ei läinud ta kooli* ja põhjuslause põimlause *Et laps oli seitsmeaastane, läks ta kooli.* Kui põhjuslause pealause väljendab tagajärge, siis mõõndlause pealause näitab just ootuspärase tagajärje puudumist. Seega väljendab mõõndlausega põimlause kaugelt komplitseeritumat suhet kui põhjuslausega põimlause. Viimases avaldub täielikult üks ning ainuke põhjuse-tagajärje suhe: kõrvallause väljendab põhjust, pealause sellest tulenevat tagajärge. Mõõndlausega põimlause on tegemist kahe põhjuse-tagajärje suhtega. Seejuures väljendatakse esimesest põhjuse-tagajärje suhtest — seda märgib mõõndlause — ainult põhjust (*laps on seitsmeaastane*). Teisest põhjuse-tagajärje suhtest väljendatakse aga ainult tagajärge (*laps ei läinud kooli*), mis on risti vastupidine esimese põhjuse nimetamata tagajärjele (*laps läks kooli*). Teisest põhjusest ei ole asjaomases põimlausest juttu. Jääb teadmata, oli selleks siis lapse haigus, ärasõit välismaale vanemate komandeeringu

tõttu või hoopis mingi muu asjaolu. Kuigi nii mõõnd- kui ka põhjuslause väljendavad mõlemad põhjust, ei kattu nad ometi ei vormilt ega sisult. Põhjuslauseid alustab põhjendav sidesõna, mõõndlausetel algul aga paiknevad mõõndussidesõnad (excl. *et* ja *kui*) või siduvad ase- ja määr-sõnad koos rõhutava sõnaga (*ka*) või liitega (*-gi*, *-ki*), mis üheskoos annavad kõrvallausele mõõnva tähenduse.

8.4. Mõõndlause on üks selgepiirilisemaid kõrvallauseid, tema ära-tundmine ei tekita harilikult raskusi. Küll aga võib probleemiks kuju-neda kõrvallause kvalifitseerimine seesuguse põimlause puhul, kus on kõrvuti sõnakombinatsioonid *vaatamata sellele et, vaatamata et, selle peale vaatamata et, sellest hoolimata et, hoolimata sellest et, hoolimata et*. Need ühendid on mõnikord ühendsidesõnad, mõnikord mitte. Ühend-sidesõna moodustavad nad sel juhul, kui neis ei ole asesõna või asesõna puudumise korral *mata*-vormis esinevat verbi rõhutatud. Sellistel puhku-del kuulub kogu nimetatud sõnakombinatsioon sidendina kõrvallausesse ja vastav kõrvallause on mõõndlause. Näit. *Laps läks ikkagi kooli, hoo-limata sellest et tal oli palavik*. Järelikult on siin küsimus selles, kas osatakse määrata kõrvuasendis sõnade ühendis teatava sõna kuulumist kõrval- või pealausele. Tuleb ette põimlauseid, mida on võimalik ana-lüüsida kaheti: pidada kõrvallauset kas mõõnd- või sihitismääruslauseks. Koma paigutus on teksti autori (mõnikord ka toimetaja või korrektori) suvast lähtuv.³

³ R. Karelson, Eesti ühendsidesõnad, nende senine käsitlus. — ESA 17, 1971. Tallinn, 1971, lk. 42.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Keele ja Kirjanduse Instituut

Toimetusse saabunud
29. III 1977

Л. РАННУТ

О ПРИДАТОЧНОМ УСТУПИТЕЛЬНОМ В ЭСТОНСКОМ ЯЗЫКЕ

Резюме

В статье рассматриваются вопросы, связанные с понятием придаточного уступительного, анализируются структуры придаточного, способы его связи с главным предложением при помощи союзов, местоименных и обстоятельственных слов, место придаточных относительно главного предложения и деление придаточных на две группы: реальные и гипотетические придаточные уступительные.

Институт языка и литературы
Академии наук Эстонской ССР

Поступила в редакцию
29/III 1977

L. RANNUT

VOM KONZESSIVEN NEBENSATZ IN DER ESTNISCHEN SPRACHE

Zusammenfassung

Der Artikel behandelt mit dem Begriff des konzessiven Nebensatzes verbundene Fragen. Es werden Strukturen des Nebensatzes analysiert, gleichwie seine Verbindung mit dem Hauptsatz durch Bindewörter, Pronomina und adverbiale Wörter. Untersucht wird auch die Stellung der Nebensätze hinsichtlich des Hauptsatzes und die Teilung der Nebensätze in zwei Gruppen: in reelle und in hypothetische konzessive Nebensätze.

Institut für Sprache und Literatur
der Akademie der Wissenschaften
der Estnischen SSR

Eingegangen
am 29. März 1977